

הרב משה רוטה

דומ"ץ קארלסבורג
בארא פארק ברוקלין נ.י.

יסוד וגדר מתעסק ותנאיה

הבאתי גופא דעובדא בבחי' אל תשכב בטחב
כדרך שמת פלוני זה וזרו יותר מהראשון.

ובעיקר מה שבאתי למעכ"ת הוא בדבר
אשר נתעוררה השאלה בתוך הדברים דאם
נידון כזה נכנס בגדר מתעסק או כשוגג, דהיינו
אם אדם הולך בשבת ואינו יודע שהוא מחוץ
לתחום, וכן אם אדם מטלטל דברים בשבת
במקום שאינו יודע שהוא רה"ר וכדו' אם הוי
כמתעסק, דהרי אנן נקטינן כרבא דס"ל בפרק
כלל גדול דף ע"ב דנתכוין לחתוך את התלוש
וחתך את המחובר פטור, וכמו"כ ההולך או
המטלטל וס"ל שאינו באופן האסור שאינו
חוץ לתחום או שאינו רה"ר, והנה אאמ"ו
שליט"א הגיב דעתו דלא הוי בגדר מתעסק,
ויש שהיו מהנדזין בזה דמאי שנא מנתכוין
לחתוך התלוש וכו', ובאמת לפום רהיטא
הנידונים שוויין אהדדי ויהיו כמתעסק בעלמא.

אולם אחרי שעברתי קצת על מקורן של
דברים נוכחתי שאין נ"ד נכנס כלל בגדר
מתעסק, ויסוד מתעסק הוא באם נתכוין לדבר
אחר בגוף הפעולה שעשה, ולא כשנתכוין
לאותו הפעולה שנעשתה אלא שהשינוי בא
מצד אחר, ונביא כמה ציורים ממה שמצינו
בהם דהוי כמתעסק ועי"ז יבואר דברינו ביותר,
דהנה המתעסק בחלבים ועריות היינו כגון
חלב ושומן לפניו ורצה לאכול השומן ונודמן
לפניו החלב, הרי שהשינוי הוא בגוף הפעולה
שהרי אכל דבר אחר לגמרי ממה שנתכוין, וכן
בעריות דנתכוין לבא על אשתו ונודמן לפניו
אחותו, (ועיי' בכריתות י"ט ע"ב בשט"מ או'
י"ט מה שהגיה שם על רש"י יעיי"ש ותבין),
ועכ"פ השינוי ה' בגוף הפעולה ממה שנתכוין
ע"ז, וע"כ מכיון שכן נהנה ע"כ חייב ואין בו
דין מלאכת מחשבת ורק במלאכת שבת ה'

כבוד גיסי הגדול בחכמה ובמנין גריס
באורייתא תדירא עוקר הרים וטוחנן בסברא
שייף עייל ושייף נפיק העמיד הרבה תלמידים
הגונים ענף עץ אבות והולך בדרכיהם וכו'
כמוה"ר הרגה"צ ..... שליט"א

באפוקי יומא דשבתא לקחתי את קסתי
לכתוב את הח"ת משב"ק בכדי שלא לעבור
על השמר לך פן, וברוב שרעפי בקרבי נזכרתי
ממה שאירע במחננו באמצע תפלת שחרית
שנכנסו למנין ב' אנשים, ולדאבוננו נתוודענו
שבאו מחוץ לתחום, והי' מבוכה בין הת"ח
אם למחות בהם ולהזהירם שאסורים לחזור
לבתייהם, ואני כהדיוט הקופץ אמרתי שיותר
טוב שלא להוכיחם, דיש חשש גדול שלא
ישמעו אלינו, כמו שהנסיון כבר הראה מהעבר
כשאירע פעם אחת כזה, ומכיון דאין החשש
של י"ב מיל א"כ הוי רק תחומין דרבנן ואז
מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, ומה
שהיו רוצים לצדד שיתירו להם לחזור משום
חשש פקו"נ של בני ביתם שנשארו בבתייהם
שאנים יודעים איפוא הם נמצאים, ע"ז אמר
מן אאמ"ו שליט"א שיכולים להודיעם ע"י
עכו"ם שוטרים וכדו', ואני הוספתי בזה
להורות דאפי' במקום שלא אפשר ע"י עכו"ם,
אין להתיר את שניהם לחזור ודי באחד, ועוד
יותר שראוי לקונסם שלא יהא בבחי' חוטא
נשכר, ובמקום שא"א ע"י אחרים ראוי להודיע
ע"י ישראל אחר והם בעצמן לא יזיוו ממקומן,
ובעו"ה את אשר יגורני בא דאפי' אחר שנרמז
להם האיסור עכ"ז ברחו וחזרו לבתייהם,
ואאמ"ו שליט"א אמר שכבר הזהיר ע"ז הרבה
פעמים מה שהמון עם נכשלים בזה באיסור
תחומין בקאנטריס, וצריך לפרסם חומר
האיסור וגם שבקל יכולים להכשל, וע"כ

כגון זה פטור, וכמו"כ הא דאיתא ב'פ' הזורק צ"ז דנתכוין לזרוק ארבע זורק שמנה וק"ו בנתכוין לזרוק בצד זה זורק בצד אחר, התם הוי שינוי בגוף מעשה הפעולה ממה שנתכוין, וע"כ שפיר מקרי מתעסק שהרי כיון מתחלה למעשה פעולה אחרת ממה שנפעל אח"כ.

ומכיון דזכינו לייסד הנקודה העיקרית והתנאי דבעינן שיהא נקרא עליו שם מתעסק, נבין ג"כ אמאי ס"ל לרבא בנתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר דהוי בגדר מתעסק, הלא לכאורה נעשית אותו הפעולה שכיון עליו דהיינו שכיון לחתוך את התלוש והרי חתך אלא נמצא שהוא מחובר כפירוש ר"ת בתוס' ד"ה נתכוין, (דאילו לפרש"י דמפרש דכיון לחתוך את התלוש ותלש את המחובר ר"ל דחתך ירק אחר ממה שכיון, וכדמשמע גם מהרמב"ם שפ"י כן, אז פשוט שאינו דומה כלל לנ"ד שהרי כיון התם לדבר אחר לגמרי, משא"כ הכא בנ"ד הא כיון לאותו דבר שנעשית), אולם המתבונן יראה שיש בין חיתוך תלוש לחיתוך מחובר חילוק גדול בגוף פעולת החיתוך אע"פ דתרווייהו הוא דרך חיתוך, מ"מ המחתך את המחובר הוי כפסקה לחיותיה משא"כ כשהוא תלוש הוי כמחתך בשר בעלמא, וע"כ שפיר הוי נקרא מתעסק כשמתכוין לחתוך את התלוש ונמצא מחובר דהרי יש שינוי בגוף מעשה החיתוך, ואיך שיהי' כאן באופן של תלוש ומחובר הרי השינוי הוא במעשה הנפעל אע"פ שנתכוין לאותו מעשה פעולת החיתוך והרי נגמר מחשבתו, מ"מ באופן מציאות מהות הנפעלת היתה שינוי מתלוש למחובר, וא"כ נחשב שינוי ג"כ במעשה הפעולה, ושפיר מקרי מתעסק ופטורו רבא.

וכיון דזכינו לייסד הנקודה העיקרית והתנאי דבעינן שיהא נקרא עליו שם מתעסק, נבין ג"כ אמאי ס"ל לרבא בנתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר דהוי בגדר מתעסק, הלא לכאורה נעשית אותו הפעולה שכיון עליו דהיינו שכיון לחתוך את התלוש והרי חתך אלא נמצא שהוא מחובר כפירוש ר"ת בתוס' ד"ה נתכוין, (דאילו לפרש"י דמפרש דכיון לחתוך את התלוש ותלש את המחובר ר"ל דחתך ירק אחר ממה שכיון, וכדמשמע גם מהרמב"ם שפ"י כן, אז פשוט שאינו דומה כלל לנ"ד שהרי כיון התם לדבר אחר לגמרי, משא"כ הכא בנ"ד הא כיון לאותו דבר שנעשית), אולם המתבונן יראה שיש בין חיתוך תלוש לחיתוך מחובר חילוק גדול בגוף פעולת החיתוך אע"פ דתרווייהו הוא דרך חיתוך, מ"מ המחתך את המחובר הוי כפסקה לחיותיה משא"כ כשהוא תלוש הוי כמחתך בשר בעלמא, וע"כ שפיר הוי נקרא מתעסק כשמתכוין לחתוך את התלוש ונמצא מחובר דהרי יש שינוי בגוף מעשה החיתוך, ואיך שיהי' כאן באופן של תלוש ומחובר הרי השינוי הוא במעשה הנפעל אע"פ שנתכוין לאותו מעשה פעולת החיתוך והרי נגמר מחשבתו, מ"מ באופן מציאות מהות הנפעלת היתה שינוי מתלוש למחובר, וא"כ נחשב שינוי ג"כ במעשה הפעולה, ושפיר מקרי מתעסק ופטורו רבא.

ומה שדומה ממש לזה הוא כגון באחד שלקח קדירה והשימה על האש בחושבו שכבר נתבשל לגמרי ואח"כ נתברר שהי' עדיין חי, בזה ג"כ הדין נתן מכיון שמעשה הנפעלת נשתנה ממה שכיון מתחלה, שהרי יש הרחק גדול בין דבר שנתבשל לדבר חי, אז אע"פ

וע"י קו המבחין הנ"ל שהוא יסוד ההיתר של מתעסק, יראה הרואה דבנ"ד שהן במעשה הפעולה והן בהנפעל לא הי' שום שינוי ממה שכיון, שהרי כיון ללכת וכן הלך וגם הלך על הדרכים שכוון ללכת בהם, ובכל פסיעה ופסיעה מכיון עליו, אי"כ אין שייך להקרא ע"ז שם מתעסק, שהרי לא התעסק על דבר אחר כלל אלא שכל מה שפעל ונפעל הי' בדיוק כמו שכיון עליה, אלא שמצד אחר בא שלילת הכונה דהיינו שלא ידע שזה הוי בגדר חוץ לתחום, א"כ הוי כשוגג קרוב למזיד שהרי לא הוי בו שגגת שבת או שגגת מלאכה שהרי ידע שיש איסור חוץ לתחום ושהוא שבת, אלא שלא ידע שזה הוי שיעור חוץ לתחום א"כ נידון כעבר על איסור שבת, וכמו דבמתכוין ללקוט תאנה זו וליקט תאנה אחרת פטר שמואל שם בכריתות וכמו שהביא כאן התוס' אע"פ דתרווייהו יש בו אותו איסור, עכ"ז מכיון שהי' שינוי בגוף הפעולה ממה שכיון הוי מתעסק ופטור, וכן מצינו שם כשנתכוין לבוא על אשתו נדה ובא על אחותו אע"פ דתרווייהו הוי איסור כרת, עכ"ז פטור דהוי מתעסק מכיון שהי' השינוי בגוף הפעולה ממה שכיון, כמו"כ להיפך כשלא הי' השינוי בגוף הפעולה אז חייב אע"פ שלא נתכוין לעשות איסור כלל ודו"ק.

ונ"ד דומה ממש לכשהתכוין לבוא על אשתו וסבר שהוא טהורה ונמצא נדה שחייב על שגגתה, ולא אמרינן דהוי כמתעסק שהרי לא כיון לבוא על אשתו נדה, כמו"כ כשכיון

סמוך לחשיכה, שמא ישכח ויצא, דהוקשו התוס' תמן דמה בכך שישכח ויצא הא לא יהי' אלא מתעסק בעלמא, והרי בזה יש ג"כ שינוי בגוף המעשה שהרי נתכוין להלוך ולא לטלטל דהא נשכח ממנו שיש לו מחט, ונדחק התוס' לאוקמי דהחשש הוא שישכח שהוא שבת אבל יזכור שיש לו מחט יעיי"ש, ואמ"ו שליט"א מיישב דברי התוס' בטוטו"ד בעמה"ת ח"א סי' נ"ז דלא מקרי מתעסק דומיא דחמץ יעיי"ש יסוד חדש בגדר מתעסק, ולדברינו י"ל בפשוט דיכולין לפרשו דשמא ישכח ויצא היינו שישכח ולא ידע שהוא רה"ר אבל יזכור שהוא שבת ויש לו מחט, אלא שיסבור שאין אסור לצאת עם המחט דרך שם דאינו רה"ר וכדו', ובאופן זה לא הויא בגדר מתעסק כלל דהרי לא הי' שינוי מכוונתו בגוף מעשה הפעולה, אלא שהשינוי בא מצד אחר ובוזה אפשר דהוי עוד חמור משוגג (ואולי הוי בגדר אומר מותר) אבל אינו נכנס כלל בגדר מתעסק, ואף שפשטות הדבר לא משמע דישכח קאי על ר"ה, מ"מ כיון שגם התוס' יצא מדי פשוטו ופי' דקאי על שבת, א"כ יש לומר דלרש"י (יעיי"ש במהר"ם על התוס'), ס"ל דישכח קאי על רה"ר שיסבור שהוא רשות היחיד וכדו', ויותר מסתבר שישכח אדם שהוא רה"ר וכדו' משישכח ששבת היום, ומה דאפי' תינוק בעריסה יודע ששבת היום, ומה דלא ניחא ליה להתוס' לפרשו כן, אפ"ל דלפי"ז הי' צריך למיתני בלשון שמא לא ידע ולא לשון שמא ישכח, מ"מ לרש"י שפיר זכינו ליישבו שלא יקשה עליו קושית התוס'.

[וביסוד זה אמרתי שאולי יש להוסיף עוד דאע"פ דאמרנו דכל שיש שינוי בגוף מעשה הפעולה או הנפעל הוי בגדר מתעסק, מ"מ כל זה הוא כשכיון לאיזה דבר והפעולה והנפעל היתה אחרת ממה שכיון, אבל כשלא כיון כלל לשום דבר אז אע"פ שלא כיון ג"כ לאותו הפעולה והנפעל שנעשית, לא הוי בגדר מתעסק אלא הוי בגדר אינו מכוין ובכל התורה כולה חוץ משבת אסורה, ודאתינן לזה נוכל לתרץ קושית המקו"ח רס"י תל"א לפי"ד

להלוך וסבר שאין בה איסור תחום, עכ"ז כיון שנעשית מחשבתו נחשב כשוגג, ועכ"ח צ"ל כדביארנו דכשנתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר אפי' הוא אותו חתיכה שכיון עליה, מ"מ הוי כלא נתקיים מחשבתו, שתלוש ומחובר יש ביניהם שינוי בגוף הדבר, ואפי' דבמעשה הפעולה כיון לזה, מ"מ במעשה הנפעל לא נתקיים מחשבתו והוא דבר נפרד לגמרי, ולהסבירו ביותר י"ל החילוק, דבחתיכת ירק אז השינוי בגוף החתיכה הוא גורם האיסור או ההיתר, משא"כ באשה אז אין השינוי בגוף האשה גורם להאיסור אלא בא מצד אחר, ואפי' שראיית ווסת גורם האיסור מ"מ מקרי כמצד אחר, והא ראי' דהרי הוא אסורה כל זמן שלא טבלה אע"פ דכבר הפסיקה מלהיות רואית, ועכ"ח דנחשב איסורה כגרמא מצד אחר, משא"כ בחתיכת ירק אז האיסור בא מצד שינוי בגוף הדבר, וע"כ מכיון שחשב על חיתוך תלוש אז מקרי שלא נתקיים מחשבתו.

ועפ"ז צדדתי בנ"ד דאפי' באם לא הי' מן מקום מושבותם שיעור תחום בכדי להגיע אצלנו, אלא מחמת שהיו תועים נתרבה עליהם הדרך עד יותר משיעור תחום, עכ"ז ג"כ אין זה בגדר מתעסק וחיביבין עליה, ואע"פ דנקטינן דבליקט מהמחובר אע"פ שליקט כל מה שחשב אם לא ליקט כסדר שהתכוין מתחלה מקרי מתעסק, כמבואר ברמב"ם ריש הל' שבת ה"ט דג"כ מקרי שלא בכוונה עשה ולא מקרי מלאכת מחשבת יעיי"ש, מ"מ אינו דומה כלל לנ"ד דהתם כיון בשעת גוף מעשה הפעולה היפך ממה שנעשית, משא"כ הכא אע"פ שמתחלת הכנתו להלוך כיון לילך בדרך ישר בלא עקמומיות, מ"מ בשעת גוף ההליכה הרי כיון על כל פסיעה ופסיעה שהולך ומתקיים מחשבתו, וזה לא נפקא לן מאיזה טעם בא לו להיות מוכרח לילך בדרך ארוך יותר ופשוט.

ועד"ז חשבתי ליישב קושית התוס' בפ' יציאת השבת דף י"א ד"ה שמא ישכח ויצא, על המשנה דלא יצא החייט במחטו ערב שבת

להבין האיך נפלה מעצמו ועכ"ח צ"ל ע"י שעמד ממקומו, אולם משום הא לא הי' צריך לזה דממילא מובן כן, ובפרט שיכול להיות אפי' באמצע הליכה וכדו' שנפול ממנו איזה דבר ע"י איזה נידודר שלא במכוון, ואמאי דייק לומר דווקא שעמד ממקומו ועי"ז נפל).

ועכ"ח דייק הגמ' כן דווקא כשכיון לעמוד ממקומו דהיינו שכיון לעשות פעילה מיוחדת לעמוד, א"כ עכ"ח הי' שולל את פעולת הנפילה וע"כ הי' כמתעסק, וכן חזר הגמ' שם עוה"פ ותני הכיר בה ושכחה "ועמד" ונפלה, ולכאורה הי' סגי ליתני הכי הכיר בה ושכחה ונפלה, הרי שדייק ליתני שכיון לעשות מעשה פעילת העמידה, וע"כ מיחשב שפיר הנפילה שינוי ממה שנתכוין מתחלה ומקרי מתעסק, משא"כ כשעומד מזמן רב והרי הוא שוהה בעמידתו, אז אפשר שלא מקרי מתעסק כשנפל אבן ממנו שהרי הסיח דעתו מלכוין לאיזה פעילה, אבל כשמתכוין עכשיו רק לעמוד ממקום ישיבתו ונפלה הי' מיחשב שפיר שינוי גמור ממה שכיון בפעילתו מתחלה ודו"ק, והנה אף שיש בזה עדיין לבעל דין לחלוק, מ"מ יש בזה להעמיס סברת פלוגתתן של המג"א ומקו"ח.

ועד"ז הוא ג"כ קושיית התוס' דשמא ישכח המחט ויצא דהוי כמתעסק, משום דכיון לצאת ולא לטלטלא"כ כיון לפעילה אחרת דהרי דייק מתני' שמא ישכח ויצא, דומיא דשכח ועמד ונפל, וע"כ הרשב"א והמאירי הוקשו בגמ' ב"ק שם קושיית התוס' ממתני' דשמא ישכח ויצא, דתרווייהו דמיין אהדרי, זה משום "שעמד" ונפל וזה משום שישכח "ויצא" ודו"ק.

ובלא זה נלע"ד דאין שייך בחמץ שאינו ידוע גדר מתעסק, דהנה כל דין מתעסק מצינו רק כשעובר על האיסור ע"י עשיית פעולה, וכגון חותך המחובר או נפל אבן וכן טילטול מחט וכדו', ועי"ז שייך לדון אם כיון או התעסק לדבר אחר או שלא כיון כלל, משא"כ בחמץ שלעבור עליה א"צ שום פעילה אלא

המג"א דמדמה חמץ שאינו ידוע לאוכל חלב בשוגג, הלא בחלב גופיה לא נקרא שוגג רק כשמכוין לאכילה אבל כשאינו מכוין לאכילה כגון קסבר רוק הוא ובלעו לא מקרי שוגג רק מתעסק, דרק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה אבל בשאר איסורים שאינו נהנה פטור כשמתעסק, וא"כ גבי חמץ שאינו ידוע שאינו נהנה ולא קא מכוין אמאי אסור, והנה אמ"ו שליט"א שם בתשו' הנ"ל מיישבו בדרך נכון ואמת עיי"ש.

ולדרכינו יובן שפיר מאוד דהתיינח כשקסבר רוק הוא ובלעו הרי כיון לפעולה אחרת, וע"כ אע"פ שאכל איסור חלב וכדו' אי לאו דנהנה הי' פטור שהרי נשתנה מכוונת בליעת רוק בעלמא לאכילת חלב, וכן בכל האופנים דאמרינן דהוי מתעסק מיירי שכיון לדבר אחר לגמרי, אכן כשלא כיון כלל לשום דבר ואח"כ נודע שעשה איזה איסור שלא כוון לזה זה לא נכנס בגדר מתעסק, שהרי לא היתה לו כוונה אחרת מיוחדת שנאמר שנשתנה מעשה הפעולה ממה שחשב מתחלה, וע"כ חמץ שאינו ידוע שלא כיון ע"ז ולא לכוונה אחרת אינו בגדר מתעסק ודו"ק.

אמנם ירט הדרך לנגדי ממה שזכיתי להתעורר ע"י אאמו"ר שליט"א מהא דאיתא בגמ' ב"ק דף כ"ו אמר רבה היתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה ועמד ונפלה דפטור לענין שבת דהוי כמתעסק, והרי שם לא כיון לשום דבר והי' אין ידוע לו כלל אעפ"כ מקרי מתעסק, אולם עדיין יש לחלק דכשעומד אדם הרי מכוין לעמוד באופן שלא יהא ניזק שום דבר, והוי כמכוין שלילות ההיזק בכללות, משא"כ לגבי חמץ הרי הסיח דעתו מכל כוונה, וכשהתבוננתי ראיתי שכן מוכח משמעות הגמ' שדייק ליתני היתה אבן מונחת לו בחיקו "ועמד" ונפלה, דלכאורה מה בעי בזה שהי' קם ממקומו לעמוד, הא אפי" כשלא עמד אלא סתם שהיתה בחיקו ולא כיון לשום דבר, ופתאום נפלה האבן ממנו והזיק ג"כ חייב ובשבת פטור, (ואע"פ שהוצרך לזה בכדי

דומה לכל הנידונים של מתעסק, ואולי הוא יותר חמור משוגג, שהרי יודע שהוא שבת ושמלאכה זו אסורה, אלא שע"י שלא נתן דעתו על תניעותיו ומחשבתו, נעשתה פעילת האיסור בידו ממש, והרי נחשב כעשה בידיים מעשה פעילה של מלאכת שבת רק לצורך האיסור, וממילא עובר עליו, ולכה"פ הוי עכ"פ כשוגג מכיון דבשעה שנעשתה פעילת האיסור מתייחסת אל הפעילה כאילו נשכח ממנו שהוא שבת ושהמלאכה אסורה, אע"פ שבכללות הוי יודע שהיום שבת ושאיסור להדליק, אבל לא דמשום זה ייחשב כמתעסק בשעה שכל כולו של הפעילה הוי לצורך האיסור בלבד, ודו"ק בזה היטב כי הוא דקות הסברא אבל הוא נכון ומסתבר.

כ"ז העלתי במהירות ממה שהרהרתי בשבת ואקוה שכמעכ"ת ישים עיניו עליו, שרב גוברי וחילי בעמקות התורה וסברותיה ובפרט בהלכתא רבוותא לשבתא, ונא בחסדו להודיענו אם מצא חן בעיניו, שלענ"ד הוא יסוד גדול בדרך האמת, והי' מן הראוי להאריך בביאור סוגיא דכריתות י"ט והמסתעף שם, וכן הוי לבאר עוד כמה אופנים שמצינו בהם דין מתעסק ולבארם היטב, אלא היות שכוונתי מתחלה היתה לשיעורי התמידין ע"כ לא רציתי להיות כמתעסק שלא כסדרן, ומהמעט שכתבנו ימצא המעיין די ומספיק האיך לדמות איזה ציור ואופן שיבוא לידו הן מחמת לימודו והן מחמת מה שיארע לו.

ומטעם אחר בעובדא דידן הוי בזה לרון על פי מה דאיתא בפסחים דף ע"ב א"ר שמעון בן לקיש נתחלף שפוד של נותר בשפוד של צלי ואכלו חייב, ור' יוחנן אמר אשתו נדה בעל חייב יבמתו נדה בעל פטור, ועיי"ש בגמ' הטעם ביבמה דפטור מפני שעשה ברשות מצוה, וא"כ לכאורה בני"ד ג"כ עשה ברשות מצוה שהרי הלך להתפלל במנין, (ואע"פ שהי' מקום לחלק בזה בין מצוה דאורייתא לדרבנן, מ"מ כאן הלא האיסור הוא ג"כ רק מדרבנן, שהרי זה בוודאי שהי' פחות משיעור

בזה שנמצא ברשותו עובר על כל יראה וימצא, בזה אין שייך לומר דין מתעסק דמה איכפית לי במה מתעסק ומה מתכוין, הא לאו דבל יראה הוא דבר דממילא הוא, וא"כ אינו נכנס כלל תחת סוג של מתעסק שהרי א"צ לזה שום עשוי שייעשה, וע"כ שפיר חייב על חמץ אפי' באינו יודע, ומובן מש"כ המג"א לדמותו לאוכל חלב בשוגג, וסברא זאת מיסודו של אאמור"ר שליט"א מה שחידש שם דבחמץ לא הוי מתעסק שהרי הוי מוטל עליו לבדוק אחריו ולבערו, ומכיון שלא עשה מה שמוטל עליו עובר על הלאו ממילא ודו"ק, מ"מ אנו הטעמנו בזה קצת טעם אחר אבל יסוד אחד הוא, ואיך שיהי' מה שהעלינו לעי' דכשמכוין לעשות הפעולה והנפעל, אלא שהאיסור בא מצד אחר שלא ידע בה כלל אז לא הוי בגדר מתעסק, יסוד זה שריר וקים, ואין אתי כאן ספרים לעיין אם רמזו כבר לזה, ואאמור"ר שליט"א כבר ציין לעי' בתשו' הגרע"א סי' ח' ובספר ישועת מלכו בהל' שבת].

ועוד נקודה נחוצה הנצרך לבאר בענין זה הוא, דהנה שמעתי מתבדרין בבי מדרשא מה הוי הדין, בדבר המצוי וההוה כשאדם נכנס לביהכ"ס וכדו' ומחמת הרגילו בתדירות דכשנכנס אז מדליק את האור, כמו"כ עשה עתה בשבת, אבל לא כיון לזה כלל אלא דידו עשתה כמעצמה, ויש שנטו לומר דזה הוי בגדר מתעסק שהרי לא כיון לזה כלל, אולם לענ"ד אין זה נכנס בגדר מתעסק כלל, דמה שמצינו בכל האופנים דהוי כמתעסק, הוא באופן דלא עשה פעילה מיוחדת לצורך האיסור, אלא שע"י כוונתו לפעילת ההיתר נעשתה פעילת האיסור ממילא, כגון בהי' אבן מונחת בחיקו וע"י שעמד נפל מעצמה, ואפי' בחותך ירק מכיון שחתכו ע"מ שהוא תלוש אלא שנמצא שהי' מחובר, א"כ הרי לא עשה פעילה מיוחדת לשם האיסור, שהרי החיתוך הוי תחלת כוונתו לצורך תלוש, ואז פעילת האיסור מיחשב כנעשתה ממילא, משא"כ כשלא כיון כלל ולא על איזה דבר אחר, ועכ"ז עשה פעילה מיוחדת לצורך האיסור, אין זה

וידו"ק), וכן בכל האופנים דמיייתי שם בגמ' מיירי דבעידיניה דקיים המצוה נעשתה העבירה, ושפיר עשו בעובדא דידן שלא כיבדו אותם לעלות לתורה וכדו', וכן הורה בזה אאמ"ו שליט"א ממה שמובא במהרי"ל ככעין נ"ד דאפי' נתינת שלום אין ליתן להם.

וביותר נלענ"ד בנ"ד דאפי' אם יהי' בכלל שעשה ברשות מ"מ אינו פטור, משום דבנ"ד הוי דומה לבעול אשתו נדה ולא לבעול יבמה נדה, דקאמר שם בגמ' הטעם דביבמה פטור דלא רגיל אצלו ובוש לשואלה אם הגיע ווסתה, משא"כ באשתו הו"ל לשואלה מקודם אם טהורה הוא ואח"כ לבעול, ועיי' מה שפסק בזה הרמב"ם פ"ב מהל' שגגות ה"ח, וכן בנ"ד הו"ל מקודם לברורי אם אית ביה שיעור איסור תחומין, ומכיון דלא שאל לא הוי כעשה ברשות, (אלא דלפ"ז באם אין בו שיעור תחום אלא משום דתעה בדרך שלא כמתכוין מעיקרא א"כ אפשר שנחשב כעשה ברשות, ועדיין יש לחלק גם בזה וידו"ק), ומעתה נלע"ד דאפי' אם יתברר שלא הי' שיעור תחום, מ"מ אם הי' שיעור ריחוק מקום דאיכא לאיסתפוקי ביה, אבל הם לא ביררו מתחלה אם מותרת, א"כ נחשב כעשה איסור והוא בכלל ויה' יסלח לה.

י"ב (מ"ל), אולם המתבונן יראה דלא דמי נ"ד לדחתם, דתמן העבירה נעשתה בשעת קיום המצוה דהא בשעת בעילה קיים מצות עונה ובאותו מעשה עבר על כרת נדה, משא"כ הכא עבר על איסור תחומין משום מצוה הבאה אחריו, ואע"פ דמצינו בכגון זה לר' יוסי דאמר ביו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת ושכח והוציא את הלולב לרה"ר פטור מפני שהוציא ברשות, הרי אע"ג דהליכה ברה"ר אינו בא בבת אחת עם קיום נטילת לולב נקרא עשה ברשות ופטור, מ"מ אפשר לחלק דהתם הי' טרוד בטיירדא דמצוה ועי"ז בא אליו אח"כ שעבר לרה"ר, משא"כ בנ"ד הרי עבר עבירה בשביל מצוה הבאה אחריו ואולי זה לא נכנס בכלל פטור דעשה ברשות, (דומיא דהנטפל לאחריו קודש ולפניו חול), ויש לדון בזה במה דנקטינן באו"ח סי' תט"ו דאין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה יעיי"ש, דאיכא לעיוני אם עי"ז נקרא גוף ההליכה ג"כ מצוה או הוי רק כהכשר מצוה, (ובזה הבנתי למה דן בגמ' רק כשאכל את הנותר ולא מתחלה כשעשה ע"י שפוד של נותר והרי עבר עבירה שלא לפגל הקדשים, די"ל דרק באכילה יש בו חידוש דהרי יש מצוה גם באכילת פסח, אבל בשעת צלוי' הוי רק כהכשר מצוה ולא הי' הו"א שיהי' פטור

יושבים מסובין רמו שצריכים סעד מה

שאלת הלילה הזה כולנו מסובין, נראה כי בא התירוף ע"ז עבדים היינו, כי כבר הרבה טעמים נאמרו על מה שמיהר הקב"ה הגאולה לאחר רד"ו שנה אף שגזר ד' מאות שנה, מפני שמתנהג עמנו כאב עם בנו המניח לתינוק לילך כשהוא קטן להרגיל את עצמו בהליכה והאב עומד מרחוק, ואף שהתינוק רוצה ליפול מ"מ רואה האב אם יש איזה תקוה שהתינוק לא יפול מניח אותו בעצמו, עד שרואה שבודאי יפול אז מחזיק אותו האב בידו, וכן הוא ית' ראה שנשקעו בטומאת מצרים בנ' שעירים, ולא היתה לנו שום תקוה חלילה לגאול אותנו ולהציל אותנו בשביל מעשים טובים שבנו, וזהו פירוש עבדים היינו וכו' ויוציאנו ה' שהוא ית' הוציאנו ביד חזקה וכו' דא' שטענו מלאכי השרת הללו עובדי ע"ז וכו'. ולכך יושבים מסובין - רמו למה שאמרו שצריכים סעד מאתו ית', והוא ית' לא ממחר לגאול אותנו עתה כמו במצרים, ע"כ שאנו עדיין לא נופלים מקדושתו ית' ולכך אין הוא ית' מסעד אותנו עדיין.

(תפארת ערויאל)